

Saeima – 100

Latvijas parlamenta vēsture faktos un skaitļos

- Saeima uz pirmo sēdi sanāca pirms 100 gadiem – 1922. gada 7. novembrī pulksten 12.00. Šajā brīdī spēkā stājās arī Satversme – Latvijas pamatlikums.
- Viens no parlamenta simboliem ir Saeimas nams Jēkaba ielā 11, Rīgā. Tas parlamenta vajadzībām kalpo jau kopš Saeimas pirmsākumiem – jau 1. Saeima pulcējās uz sēdēm šajā Vecrīgas namā.
- Līdz ar Saeimas sanākšanu izbeidzās Satversmes sapulces pilnvaras. Tā bija Saeimas priekštece – pirmais tautas vēlētais parlaments Latvijā. Satversmes sapulce darbojās no 1920. gada 1. maija, un tā izstrādāja mūsu valsts pamatlikumu, kā arī veica nepieciešamos priekšdarbus Saeimas sanākšanai.
- 100 gadu periodā Saeima bijusi aktīva tikai 41 gadu. Pirmie četri sasaukumi strādāja nepilnus 12 gadus līdz 1934. gada valsts apvērsumam. Autoritārisma periodā un okupāciju laikā parlamenta darbs nebija iespējams.
- Pēc neatkarības atgūšanas atjaunotās Latvijas valsts tiesiskos pamatus lika pārejas laika parlaments – Augstākā padome. Saeima atkal sanāca 1993. gadā pēc gandrīz 60 gadu pārtraukuma. Uzsverot Latvijas valsts nepārtrauktību, tika turpināta pirmskara laika parlamenta sasaukumu numerācija.
- Latvijā jau kopš parlamenta pirmsākumiem gan sievietēm, gan vīriešiem ir vienlīdzīgas tiesības gan vēlēties, gan tikt ievēlētiem. Taču sākotnēji politika tika uzskatīta par vīriešu jomu. Pirmā sieviete Saeimā tika ievēlēta tikai 1931. gadā – ceturtajā parlamenta sasaukumā. Vēsturiski visvairāk sieviešu bija ievēlētas 13. Saeimā – 31.
- Par pirmo Saeimas priekšsēdētāju 1922. gadā tika ievēlēts Frīdrihs Vesmanis (1875–1941), kuru amatā 1925. gadā nomainīja Pauls Kalniņš (1872–1945). P. Kalniņu par Saeimas priekšsēdētāju ievēlēja arī 2., 3. un 4. parlamenta sasaukumā. Amata pienākumus viņš pildīja līdz pat 1934. gada 15. maija apvērsumam. Līdz ar to P. Kalniņš ir Saeimas priekšsēdētājs, kurš šo amatu pildījis visilgāk, kopumā gandrīz 10 gadus. Šogad, 3. martā, tika atzīmēta P. Kalniņa 150 gadu jubileja.
- Parlamenta pirmsākumos deputāti balsoja, pieceļoties kājās vai ar vēlēšanu zīmēm. Saeimas priekšsēdētājs, vadot sēdi, parasti nebalsoja. Tolaik uzskatīja, ka tas nodrošina objektivitāti un vienlīdzīgu izturēšanos pret visām frakcijām.
- Vairumam deputātu politika tolaik nebija vienīgā nodarbošanās, jo nebija stingru ierobežojumu darīt arī citu darbu. Līdz ar to Saeimas sēdes parasti sākās vakarpusē – pēc pulksten 17.00 –, kad beidzās deputātu pamatdarbs.
- Starpkaru perioda Saeimai bija raksturīga liela politiskā sadrumstalotība. Parlamentā iekļuvušo politisko spēku skaits bija liels, taču daudzus no tiem pārstāvēja tikai viens deputāts. Tāpēc bija apgrūtināta parlamenta spēja panākt vienošanos un pieņemt lēmumus. Pēc neatkarības atjaunošanas iekļūšanai parlamentā sākotnēji tika noteikta četru procentu, bet vēlāk piecu procentu barjera, tādējādi būtiski mazinot politisko sadrumstalotību.
- Saeimas sastāvs ir atkarīgs no vēlētāju kopuma izvēles. Demokrātiskās Latvijas pilsoņiem allaž bijusi iespēja ne vien izvēlēties sev tuvāko politisko spēku, bet arī grozīt vēlēšanu sarakstus. Ievēlot pirmos četrus Saeimas sasaukumus, vēlētāji varēja ne vien svītrot partiju piedāvātos kandidātus, bet arī izņemt ierakstīt sev tīkamos kandidātus no citiem sarakstiem. Mūsdienās vēlētājs var sev vēlamiem kandidātiem pielikt plusiņu, bet nevēlamos izsvītrot. Tieši no šīm atzīmēm ir atkarīgs tas, kuri kandidāti kļūst par parlamenta deputātiem.

- Sākotnēji viena Saeimas sasaukuma pilnvaru termiņš bija trīs gadi. 1996. gadā – 6. Saeimas laikā – tas tika pagarināts līdz četriem gadiem.
- Lielākā vēlēšanu aktivitāte reģistrēta 5. Saeimas vēlēšanās, kas notika 1993. gadā un bija pirmās parlamenta vēlēšanas pēc Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas. Vēlēšanās piedalījās 89,9 procenti balsstiesīgo Latvijas pilsoņu.
- Saeimas deputāta amatu visos sasaukumos kopā ieņēmuši teju 1000 cilvēku.
- Starpkaru periodā Saeimas priekšsēdētāji bija Frīdrihs Vesmanis (1. Saeima) un Pauls Kalniņš (1., 2., 3., 4. Saeima). Padomju okupācijas gados par parlamenta priekšsēdētāja vietas izpildītāju trimdā kļuva bīskaps Jāzeps Rancāns. Viņš uzturēja Latvijas valstiskuma nepārtrauktības principu un iestājās par Latvijas interesēm. Pēc neatkarības atjaunošanas parlamenta darbu vadījuši desmit Saeimas priekšsēdētāji: Anatolijs Gorbunovs (5. Saeima); Ilga Kreituse (6. Saeima); Alfreds Čepānis (6. Saeima); Jānis Straume (7. Saeima); Ingrīda Ūdre, tagad Latimira (8. Saeima), Indulis Emsis (9. Saeima); Gundars Daudze (9. Saeima); Solvita Āboltiņa (10., 11. Saeima); Ināra Mūrniece (12., 13. Saeima); Edvards Smiltēns (14. Saeima).